

ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

Factors influencing tourists' decision making on agro-tourism in Wang Nam Khiao district, Nakhon Ratchasima province

วัฒนิกา มะลาหอม¹, ไกรเลิศ ทวีกุล^{1*} และ ฝากจิต ปาลินทร¹

Wattanika Malahom¹, Krailert Taweekul^{1*} and Fakjit Palinthorn¹

¹ สาขาวิชาการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

¹Agricultural Extension and Development, Faculty of Agriculture, Khon Kaen University Thailand

บทคัดย่อ: การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงเกษตรของนักท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 120 ราย โดยการสอบถามสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญหรือตามความสะดวก เครื่องมือที่ใช้ รวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า พบว่า ปัจจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 8 ด้าน ในภาพรวมมีผลต่อการตัดสินใจในระดับมาก ดังนี้ 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (ค่าเฉลี่ย 2.66) 2) ด้านความต้องการส่วนบุคคล (ค่าเฉลี่ย 2.52) 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (ค่าเฉลี่ย 2.48) 4) ด้านที่พัก (ค่าเฉลี่ย 2.42) 5) ด้านคมนาคม (ค่าเฉลี่ย 2.40) 6) ด้านภาวะเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยว/ครอบครัว (ค่าเฉลี่ย 2.35) 7) ด้านสินค้าและบริการ (ค่าเฉลี่ย 2.33) และ 8) ด้านการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร (ค่าเฉลี่ย 2.14) ซึ่งเห็นว่าอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่ดี เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว และสามารถให้บริการด้านการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี จนสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ในระดับมาก ส่วนปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ในภาพรวมมีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยว ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.14) ผลการเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงเกษตรของนักท่องเที่ยวพบว่าเพศ และรายได้ที่แตกต่างกัน มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ต่างกันในระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 จำนวน 2 ประเด็น ได้แก่ ถนนหนทางสะดวก และแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม บรรยากาศดี และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 ประเด็น คือ มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและกิจการเกษตรที่น่าสนใจ 2) นักท่องเที่ยวที่มีรายได้แตกต่างกันมีการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงเกษตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 ประเด็น ได้แก่ มีแผนที่ปรากฏใน google map และต้องการเห็นวิถีชีวิตที่แปลกใหม่ไม่ซ้ำคนอื่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 จำนวน 1 ประเด็น คือ มีจุดพักรถ และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 จำนวน 1 ประเด็น คือ ที่พักสะอาด และสวยงาม ซึ่งชี้ให้เห็นว่านักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกจึงควรมีการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มาในพื้นที่ และที่สำคัญปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวมากที่สุดคือปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นควรสร้างมีการวางแผนอนุรักษ์ทรัพยากรร่วมกับผู้ประกอบการและชุมชนเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงเกษตร; การท่องเที่ยว; การตัดสินใจ; อำเภอวังน้ำเขียว

ABSTRACT: The objective of this research was to study the factors influencing decisions making on the agro-tourism of tourists in Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province. The sample consisted of 120 people by accidental random sampling. The data were collected by questionnaires. The results revealed that 8 topics of

* Corresponding Author: tkrailert@kku.ac.th

agricultural tourism had a high impact on decision-making as follows: 1) natural resources (mean 2.66) 2) personal needs (mean 2.52) 3) facilities (mean 2.48) 4) accommodation (mean 2.42) 5) transportation (mean 2.40) 6) economic conditions of tourists/families (mean 2.35) 7) products and services (mean 2.33) and 8) public relations and information dissemination (mean 2.14). The result was indicated that Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province has abundant natural resources and facilities that provided tourists, created satisfaction for tourists at a very high level. The factors of public relations and dissemination of information was affected tourist decisions at a medium level (mean 2.14). The comparison of the factors influencing the decision-making of agricultural tourism of tourists was found that gender and income were statistically different. There were statistically significant differences in agricultural tourism decisions as following: 1) Tourists of different gender had statistically significant differences in agricultural tourism decisions at the .001 level, namely convenient road and beautiful tourist attractions, and a good atmosphere. There was a statistically significant difference at the .05 level, there were natural tourist attractions and interesting agricultural activities. 2) The tourists with different incomes had significantly different agricultural tourism decisions statistically significance at the .05 level of 2 issues, namely, the area show on google map and tourist are required to visit a unique lifestyle and pleasant atmosphere unlike any other. There was a statistically significant difference at the .01 level, 1 issue, there were enough car rest stop and a statistically significant difference at the .001 level, 1 issue, there was clean and beautiful accommodation which indicated that there was still need for infrastructure and facilities development to accommodate tourists coming to the area. Therefore, a resource conservation plan should be established with entrepreneurs and communities to be sustainable agricultural tourism destinations.

Keywords: agro-tourism; tourism; decision- making; Wang Nam Khiao district

บทนำ

การเกษตรของประเทศไทยมีเสน่ห์และความน่าสนใจ สะท้อนออกมาผ่านกิจกรรมการเกษตรที่หลากหลาย เช่น การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประมง และการทำเกษตรแบบผสมผสาน ด้วยความหลากหลายของกิจกรรมการเกษตรที่แฝงไว้ด้วยสิ่งดึงดูดใจและความน่าประทับใจสำหรับผู้พบเห็น จึงเกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่จะนำรายได้มาสู่ประชาชนหรือชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เกษตรกรผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว และคนในชุมชนยังสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวอีกด้วย (กรมการท่องเที่ยว, 2557) อีกทั้งรัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เพื่อนำรายได้เข้าสู่ประเทศ ซึ่งในปัจจุบันการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการลงทุนเพิ่มขึ้นเพื่อรองรับการขยายตัวของกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว (นิศา, 2555) จังหวัดนครราชสีมาเป็นดินแดนที่ราบสูง มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีกิจกรรมท่องเที่ยวมากมายหลากหลายรูปแบบ พร้อมให้เข้ามาเรียนรู้ ทั้งทางด้านวัฒนธรรมและด้านการเกษตร (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2555) อำเภอวังน้ำเขียว เป็นอีกแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งที่มีความนิยม เนื่องจากอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี อีกทั้งเป็นสถานที่ติดอันดับโอโซนบริสุทธิ์ 1 ใน 7 ของโลก ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 นับเป็นมรดกโลกอันดับที่ 5 ของไทย (กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพืชพันธุ์, 2556) และมีความหลากหลายของกิจกรรมการเกษตร ให้นักท่องเที่ยวสามารถทดลองทำกิจกรรมด้วยตัวเองได้ เช่น การเก็บเกี่ยวผลผลิตการเกษตร การขายพันธุ์พืช เป็นต้น ทั้งยังสามารถเลือกซื้อสินค้าทางการเกษตรและหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นผลผลิตท้องถิ่น เป็นการช่วยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนอีกทางหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้การท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2556 มีการเติบโตเพิ่มขึ้นร้อยละ 15.47 โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทย มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นสูงถึงร้อยละ 15.68 ซึ่งหมายถึงมีจำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางมาที่อำเภอวังน้ำเขียวมากขึ้นทุกปี จากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวในเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2559 มีจำนวน 921,144 คน และพ.ศ. 2560 มีจำนวน 947,094 คน (กรมการท่องเที่ยว, 2560) ซึ่งเมื่อพิจารณาในภาพรวมปัจจัยที่ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเติบโตมาจากแหล่งท่องเที่ยวหลัก ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ฟาร์มโชคชัย จิมทอมสัน ฟาร์ม และแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอวังน้ำเขียว ซึ่งได้รับความนิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวคนไทยในลักษณะการท่องเที่ยวพักผ่อนแบบครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2557) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้ถือเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่งของอำเภอวังน้ำเขียว เนื่องจากมีพื้นที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ 2 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และอุทยานแห่งชาติทับลาน อีกทั้งประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่มีกิจกรรมการเกษตรที่หลากหลายให้นักท่องเที่ยวสามารถร่วมลงมือทำกิจกรรมที่ไม่สามารถทำ

ได้ในพื้นที่เขตชุมชนเมือง (ศิรินันท์ และคณะ, 2559) ด้วยเหตุนี้เองจึงเป็นสิ่งกระตุ้นและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียวเป็นจำนวนมาก ดังนั้นหากมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนในการบริหารจัดการและการวางแผนการรองรับที่ดี รวมทั้งได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวและคนในชุมชน คาดว่าจะสามารถทำให้การท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียวยกระดับเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดนครราชสีมาและเป็นจุดหมายของนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระดับสากลได้ในอนาคต

ด้วยเหตุผลนี้ในเบื้องต้นจึงจำเป็นต้องศึกษาเพื่อให้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอวังน้ำเขียว ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเรื่องนี้จะสามารถนำไปเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อคนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจมาท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอวังน้ำเขียวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

วิธีการศึกษา

การศึกษาเป็นการศึกษาเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จากข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอวังน้ำเขียว ในปี 2559 มีนักท่องเที่ยวจำนวน 921,144 ราย ปี 2560 มีนักท่องเที่ยวจำนวน 947,094 ราย โดยกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ในการศึกษาจากตารางสำเร็จรูปในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 90 % ค่าความคาดเคลื่อน ± 10 จะได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 100 ราย แต่ทั้งนี้เพื่อความแม่นยำ และความหลากหลายของข้อมูล ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็น 120 ราย ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เมื่อทดสอบเพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ (Alpha Coefficient) ของ Cronbach พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.936 แล้วทำการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญหรือตามความสะดวก (accidental sampling) ด้วยการแจกแบบสอบถามให้นักท่องเที่ยวตอบเอง จากนักท่องเที่ยว ณ.สถานที่จำหน่ายของที่ระลึกของอำเภอวังน้ำเขียวซึ่งประกอบด้วย 1.) ตลาดไทยสามัคคี และ 2.) วังน้ำเขียวฟาร์ม (Mister Mushroom) ระหว่างเดือนมกราคม - มีนาคม 2562 โดยสอบถามปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงเกษตรของนักท่องเที่ยว 8 ด้าน จำนวนทั้งสิ้น 44 ประเด็น ตามทฤษฎีความต้องการของ (Maslow, 1970) ที่กล่าวถึง ความต้องการของมนุษย์ 5 ระดับ ได้แก่ ความต้องการพื้นฐานทางสรีระ ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง ความต้องการความรัก ความต้องการชื่อเสียง และความต้องการความสำเร็จ รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจของลูกค้า (Customer Satisfaction) 5 ประเภท ได้แก่ คุณภาพการบริการ ราคา สถานการณ์แวดล้อม ปัจจัยส่วนบุคคล และคุณภาพสินค้า ร่วมกับแนวคิดหลักการบริการที่ดี ซึ่งกล่าวโดย Parasuraman, Zaithamal and Berry (1994) ว่าหลักบริการที่ดี ประกอบด้วย ความเชื่อมั่นไว้วางใจได้ สมรรถภาพในการให้บริการ ความพร้อมเต็มใจของผู้ให้บริการ อธิยาศัยไมตรี การคมนาคม ความน่าเชื่อถือการสื่อสารข้อมูล ความมั่นคงปลอดภัย และความเป็นรูปธรรมในการให้บริการ ซึ่งอิทธิพลของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวจากการสอบถามความคิดเห็นโดยตรง กำหนดเกณฑ์ชี้วัดระดับความพึงพอใจจาก ผลการวัดระดับอิทธิพลของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อคุณภาพของสินค้าหรือบริการนั้นๆ การศึกษาครั้งนี้ใช้มาตราประมาณค่า (rating scale) และกำหนดค่าคะแนนของคำตอบ ดังนี้มีผลต่อการตัดสินใจมาก มีค่าคะแนนเป็น 3 คะแนน มีผลต่อการตัดสินใจปานกลาง มีค่าคะแนนเป็น 2 คะแนน มีผลต่อการตัดสินใจน้อย มีค่าคะแนนเป็น 1 คะแนน และ ไม่มีผลต่อการตัดสินใจ มีค่าคะแนนเป็น 0 คะแนน โดยกำหนด ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจ 2.26 – 3.00 ถือว่ามีผลต่อการตัดสินใจมาก ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.25 ถือว่ามีผลต่อการตัดสินใจปานกลาง ค่าเฉลี่ย 0.76 – 1.50 ถือว่ามีผลต่อการตัดสินใจน้อย และค่าเฉลี่ย 0.00 – 0.75 ถือว่าไม่มีผลต่อการตัดสินใจ และใช้ t-test ในการศึกษาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างคู่

ผลการศึกษา

1. สภาพพื้นฐานทั่วไปของนักท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

นักท่องเที่ยวที่ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง ร้อยละ 58.3 มีอายุเฉลี่ย 43.3 ปี สถานะโสด ร้อยละ 53.3 สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 55.0 ประกอบอาชีพเป็นพนักงานเอกชน ร้อยละ 30.8 ข้าราชการ ร้อยละ 29.2 และประกอบธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 19.2 รายได้เฉลี่ย 37,799 บาทต่อเดือน มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 56.0 เคยเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอวังน้ำเขียวเฉลี่ย 3.3 ครั้ง/คน ยานพาหนะที่ใช้ในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นรถยนต์ส่วนตัว ร้อยละ 95.8 นิยมมาท่องเที่ยวในฤดูหนาว ร้อยละ 85.0 ส่วนใหญ่มากับญาติและคนในครอบครัว ร้อยละ 58.3 มีจำนวนผู้ร่วมเดินทาง เฉลี่ย 4 คน นิยมมาเพื่อเที่ยวชมธรรมชาติ ร้อยละ 96.7 มาถ่ายภาพ ร้อยละ 91.7 และเดินทางมาเพื่อพักผ่อน ร้อยละ 90.0 ซึ่งเดินทางมาท่องเที่ยวเฉลี่ย 1.9 วันและนอนพักค้างคืน เฉลี่ย 1 คืน และค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาท่องเที่ยวเฉลี่ย 1,886.6 บาทต่อคนต่อครั้ง

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วย 1)มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและกิจกรรมการเกษตรที่น่าสนใจ 2) แหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงาม บรรยากาศดี 3) ภูเขา/ป่าไม้ 4) ต้นไม้/พืชพรรณ 5) อากาศบริสุทธิ์ และ 6) แหล่งน้ำ / แม่น้ำ (ค่าเฉลี่ย 2.66) เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของนักท่องเที่ยวสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ศิรินันท์, 2559) ที่ได้ศึกษา แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า อำเภอวังน้ำเขียว มีทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีให้บริการอย่างเพียงพอและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างรวดเร็วและสะดวก เป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ รองลงมาคือ ด้านความต้องการส่วนบุคคล (ค่าเฉลี่ย 2.52) และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านที่พัก ด้านคมนาคม ด้านภาพทางเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยวและ/หรือครอบครัว ด้านสินค้าและบริการ (ค่าเฉลี่ย 2.48 2.42 2.40 2.35 และ 2.33 ตามลำดับ) ซึ่งทั้ง 8 ด้านดังกล่าว มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวในระดับมาก ซึ่งชี้ให้เห็นว่าอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่ดี สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ และสามารถให้บริการด้านการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี แต่ปัจจัย ด้านการประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.14) เนื่องจาก การสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตและข้อมูลที่ให้บริการในแหล่งต่าง ๆ ไม่ค่อยละเอียดและไม่เป็นปัจจุบัน ซึ่งเป็นไปตามผลการวิจัยของสิริญาและบุญรัตน์ (2562) ที่รายงานว่าการส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ และการเข้าถึงข้อมูลได้โดยรวดเร็วและสะดวกมีความสำคัญต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์มากที่สุด และยิ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุทธิศา (2555) ที่พบว่า การท่องเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียวยังมีปัญหาด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการตลาด และด้านการประชาสัมพันธ์ และยิ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของนงเยาว์และคณะ (2556) ซึ่งศึกษาปัญหาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา พบปัญหาหลัก คือ การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและการนำเทคโนโลยีมาช่วยในด้านการประชาสัมพันธ์และการบริหารจัดการต่าง ๆ (Table 1)

Table 1 Factors Influencing tourists' decision making on Agro-tourism in Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province

	Factors Influencing to decision making	Mean	S.D.	Interpretation*
1	Abundant natural resources such as mountains, forests, flower and natural attraction	2.66	0.47	High level
2	Personal needs such as to spend time with family and friends, to find new lifestyle, to gain experience and learn new things, to escape from the urban society, to learn and earn knowledge and experiences	2.52	0.67	High level
3	Facilities such as parking lot, assembly point, tourist information service center and signpost	2.48	0.57	High level
4	Accommodation such as beautiful hotel or resort with a reasonable price	2.42	0.53	High level
5	Transport such as a tourist attraction are nearby accommodation place and comfortable road	2.40	0.64	High level
6	Economic conditions of tourists and / or their families	2.35	0.61	High level
7	Products and services such as souvenirs, food, beverage, fruit, gardens, orchards, café and animals farm	2.33	0.84	High level
8	Public relations and dissemination of information through various media such as television, radio, print media, internet, agency tour, Tourism Authority of Thailand and public relations from local authorities	2.14	0.79	moderate level

*note 2.26 – 3.00 = high level, 1.51 – 2.25= moderate level, 0.76 – 1.50= low level and 0.00 – 0.75 = not affecting to decision making

3. การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงเกษตรของนักท่องเที่ยว

การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงเกษตรของนักท่องเที่ยวจำแนกตามเพศ และรายได้ของนักท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

(Table 2)

3.1 จำแนกตามเพศ จากการเปรียบเทียบ พบว่า

1) มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 จำนวน 2 ประเด็น ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวสวยงาม บรรยากาศดี และถนนหนทางสะดวก โดยนักท่องเที่ยวเพศชายมีค่าคะแนนเฉลี่ยการตัดสินใจสูงกว่านักท่องเที่ยวเพศหญิง เนื่องจากนักท่องเที่ยวเพศชายส่วนใหญ่จะเป็นผู้ขับขี่รถ จึงให้ความสำคัญกับเรื่องถนนหนทางและบรรยากาศ ความสวยงามระหว่างเดินทาง ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอวังน้ำเขียวมากกว่าเพศหญิง

2) มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 ประเด็น ได้แก่ การมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและกิจกรรมการเกษตรที่น่าสนใจ โดยนักท่องเที่ยวที่เป็นเพศชายมีค่าคะแนนเฉลี่ยการตัดสินใจสูงกว่านักท่องเที่ยวที่เป็นเพศหญิง แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวเพศชายมีความสนใจและชื่นชอบในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่านักท่องเที่ยวเพศหญิง เช่น กิจกรรมปลูกผัก ลงแปลงเก็บผลไม้

3.2 จำแนกตามรายได้ จากการเปรียบเทียบ พบว่า

1) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 จำนวน 1 ประเด็น คือ ความสะอาด ความสวยงามของที่พัก โดยนักท่องเที่ยวที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน มีค่าคะแนนเฉลี่ยการตัดสินใจสูงกว่านักท่องเที่ยวที่มีรายได้ 15,000 บาทขึ้นไป

โดยพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน จะไม่สามารถเดินทางท่องเที่ยวบ่อย ๆ ได้เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องรายได้ ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวแต่ละครั้งจึงต้องใช้เงินออมที่เก็บสะสมทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความคาดหวังและให้ความสำคัญในเรื่องความสะอาดและสวยงามของที่พักเพื่อให้มีความคุ้มค่ากับเงินที่จ่ายไป ในขณะที่นักท่องเที่ยวที่มีรายได้สูงกว่า 15,000 บาทต่อเดือน เป็นกลุ่มที่มีกำลังในการจ่าย และเลือกที่พักราคาสูงได้มากกว่ากลุ่มที่มีรายได้น้อย ซึ่งที่พักรเหล่านั้นจะมีความสวยงามและสะอาดตามระดับของราคา

2) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จำนวน 1 ประเด็น คือ มีจุดพักรถโดยนักท่องเที่ยวที่มีรายได้ 15,000 บาทต่อเดือนขึ้นไป มีค่าคะแนนเฉลี่ยการตัดสินใจสูงกว่านักท่องเที่ยวที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน โดยพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีรายได้ 15,000 บาทขึ้นไป จะเดินทางโดยรถส่วนตัวและมักเดินทางมาทำเป็นครอบครัว จึงให้ความสำคัญในเรื่องจุดพักรถระหว่างการเดินทาง เพื่อพักและทำธุระส่วนตัวมากกว่ากลุ่มที่มีรายได้น้อยกว่า

3) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรก มีแผนที่แสดงสถานที่ต่าง ๆ เช่น สถานที่ท่องเที่ยว ที่พักร ปรากฏใน google map ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอวังน้ำเขียว โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มที่มีรายได้ 15,000 บาทต่อเดือนขึ้นไป จะเข้าถึงเทคโนโลยีได้มากกว่ากลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน เนื่องจากผู้รายได้มากกว่าอาจเป็นบุคคลที่มีระดับการศึกษาที่คิดว่าผู้ที่มีรายได้น้อย จึงสามารถเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีในการเดินทางเช่น การใช้ google map เพื่อนำทาง และจากผลการศึกษายังพบว่านักท่องเที่ยวที่มีรายได้มากกว่า 15,000 บาท ส่วนใหญ่เดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว จึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ให้ความสำคัญ และอีกประเด็นคือ นักท่องเที่ยวต้องการเห็นวิถีชีวิตและบรรยากาศที่แปลกใหม่ ไม่ซ้ำกับที่อื่น โดยนักท่องเที่ยวที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน มีค่าคะแนนเฉลี่ยการตัดสินใจสูงกว่านักท่องเที่ยวที่มีรายได้ 15,000 บาทต่อเดือนขึ้นไป เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท เพราะนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ไม่ได้เดินทางท่องเที่ยวบ่อยครั้งมากนัก ในการท่องเที่ยวในแต่ละครั้งต้องเก็บเงินและอดออมเพื่อใช้จ่ายในการท่องเที่ยวจึงส่งผลให้นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความคาดหวังในการท่องเที่ยว เพื่อคุ้มค่ากับค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวซึ่งการศึกษาโดยการเปรียบเทียบปัจจัยด้านรายได้ เมื่อพิจารณา สอดคล้องกับผลการศึกษาของเดชาธร (2557) ที่ศึกษา ปัจจัยที่มีผลการตัดสินใจท่องเที่ยวเกษตรกรรมและธรรมชาติในจังหวัดนครนายก ที่พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีรายได้แตกต่างกันมีการตัดสินใจท่องเที่ยวแตกต่างกัน ผลการศึกษาของสมหลาย (2554) และผลการงานวิจัยของพรประภา (2557) รายงานว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่ามีความคาดหวังและความพึงพอใจต่อการบริการการท่องเที่ยวมากกว่ากลุ่มที่มีรายได้สูงกว่า และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของสิริชญาและยุพาวรรณ (2559) ที่พบว่า อายุ สถานภาพ อาชีพ รายได้และระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อีกทั้งสอดคล้องกับการรายงานผลการวิจัยของทราตรีและปรีดาภรณ์ (2558) ที่รายงานว่า ตัวแปรเพศและรายได้เป็นตัวแปรที่มีผลต่อความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง โดยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

Table 2 Comparison of factors influencing tourists' decision making on Agro-tourism by gender of tourist in Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province

Factors influencing to decision making	Gender				t
	Male (n=50)		Female (n=70)		
	Mean	S.D	Mean	S.D	
1. Facilities					
- Comfortable road	2.66	0.47	2.53	0.50	1.452***
2. Natural resources					
- Beautiful tourist attraction and pleasant atmosphere	2.76	0.43	2.63	0.48	1.559***
3. Product and service					
- various of Natural tourist attraction and agricultural activities	2.68	0.47	2.59	0.49	1.057*

Note * = Significant level at 0.05 , ** = Significant level at 0.01 and *** = Significant level at 0.001

Table 3 Comparison of factors influencing tourists' decision making on Agro-tourism by Income of tourist in Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province

Factors influencing to decision making	Income				t
	Lower than 15,000 (n=44)		15,000 up (n=76)		
	Mean	S.D	Mean	S.D	
1. Accommodation					
- Clean and beautiful accommodation place	2.66	0.48	2.53	0.50	1.398***
2. Facilities					
- The area has enough car rest stop	2.44	0.74	2.55	0.57	0.851**
- Many accommodation places are shown on Google map	2.51	0.55	2.62	0.48	1.031*
3. Personal need					
- Require to visiting a unique lifestyle and atmosphere unlike any other	2.73	0.50	2.59	0.67	1.266*

Note * = Significant level at 0.05 , ** = Significant level at 0.01 and *** = Significant level at 0.001

สรุปและวิจารณ์ผล

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และจบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีอาชีพพนักงานเอกชน มีรายได้มากกว่า 15,000 บาท ต่อเดือน อายุเฉลี่ย 43 ปี และมีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เดินทางมาท่องเที่ยวโดยรถยนต์ส่วนตัว ฤดูหนาวเป็นฤดูที่นิยมมาท่องเที่ยวมากที่สุด และเดินทางมากับกลุ่มเพื่อนและคนในครอบครัว เพื่อมาพักผ่อนและเที่ยวชมธรรมชาติ ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียวจาก Facebook และจะกลับมาเที่ยวซ้ำโดยเฉลี่ยคนละ 3-4 ครั้ง จาก

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงเกษตรของนักท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา แบ่งเป็นทั้งหมด 8 ด้าน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวมากที่สุดคือ ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการวางแผนอนุรักษ์ทรัพยากร และส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอวังน้ำเขียรร่วมกับผู้ประกอบการและชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป็นการช่วยกระตุ้นให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตนมีอยู่ เนื่องจากคนในพื้นที่ควรเป็นกำลังสำคัญในการรักษาและคงไว้ซึ่งทรัพยากรในพื้นที่ของตน เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้อย่างยั่งยืน รองลงมาคือด้านความต้องการส่วนบุคคล และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านที่พัก ด้านคมนาคม ด้านภาวะทางเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยวและ/หรือครอบครัว และด้านสินค้าและบริการตามลำดับ จากผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงและเดินทางมาท่องเที่ยวกับบุคคลในครอบครัวมากที่สุด ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียวควรมีมาตรการในการป้องกันและดูแลความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวมากขึ้นและจัดเตรียมแผนการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมากับกลุ่มครอบครัวให้มากขึ้น

อีกทั้งผลการศึกษาข้างชี้ให้เห็นว่านักท่องเที่ยวต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดธรรมชาติ เรียนรู้วิถีชีวิตใหม่ๆ และได้ลงมือทำการเกษตรที่ไม่สามารถทำได้ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนเมือง ดังนั้นหากมีการสร้างเส้นทางแนะนำการท่องเที่ยว ด้วยการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวแนะนำให้แก่นักท่องเที่ยว ตามความชอบ เช่น เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้การผลิตผัก เส้นทางสายดอกไม้ เส้นทางสายอิมท้อง หรือเส้นทางอิมใจ จะเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและส่งผลให้นักท่องเที่ยวสามารถตัดสินใจเลือกเดินทาง มาท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียวได้อย่างรวดเร็วและสะดวกมากยิ่งขึ้น จะช่วยเพิ่มพูนความน่าสนใจในการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลดีต่อจำนวนนักท่องเที่ยวได้อีกทาง

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณนักท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาทุกท่าน ที่สละเวลาและให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถามรวมถึงให้ข้อมูลที่จำเป็นต่องานวิจัย และขอขอบพระคุณคำแนะนำ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำวิจัยในครั้งนี้จาก ผศ.ฝากจิต ปาลินทร และ ผศ.ดร.ไกรเกลิต ทวีกุล รวมไปถึงคณาจารย์สาขาวิชาส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรทุกท่าน ที่ได้กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ รวมถึงการเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับผู้วิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. 2557. คู่มือการประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว. <http://www.tourism.go.th/2010/th/standard/index.php?side=25>. ค้นเมื่อ 28 มีนาคม 2561.
- กรมการท่องเที่ยว. 2560. สรุปสถานการณ์ท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา. แหล่งข้อมูล: <http://www.tourisminvest.tat.or.th/index.php?option=com.content&view=article&id=83&Itemid=225&lang=th>. ค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2561.
- กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพืชพันธุ์. 2556. อุทยานแห่งชาติทับลาน. แหล่งข้อมูล: <http://www.park.dnp.go.th/dnp/research/TL1.pdf>. ค้นเมื่อ 27 มีนาคม 2561.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2555. สถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรม. แหล่งข้อมูล: <http://www.thai.tourismthailand.org>. ค้นเมื่อ 23 มีนาคม 2561.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2557. แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา. แหล่งข้อมูล: <https://www.thai.tourismthailand.org/home>. ค้นเมื่อ 26 มีนาคม 2561.
- เดชาธร เงินทองแดง. 2557. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมและธรรมชาติ ในจังหวัดนครนายก. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด, กรุงเทพฯ.

- ทราตรี ศรีรักษา, และปริดาภรณ์ กาญจนสำราญวงศ์ 2558. ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวอุทยานนกน้ำ ทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง. น. 48-58. ใน: ประชุมวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 1 มิถุนายน 2558. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน, นครราชสีมา.
- นงเยาว์ พรหมประสิทธิ์, ชูตา ประโมจน์ีย์, และธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. 2556. ปัญหาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. น. 8-13. ใน: การประชุมมหาดใหญ่วิชาการ ครั้งที่ 4 เรื่องการวิจัยเพื่อสังคมไทย 10 พฤษภาคม 2556. มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่.
- นิตา ชัชกุล. 2555. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism industry). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์, กรุงเทพฯ.
- พรประภา ชัยอนุกุล. 2557. คุณภาพการให้บริการของสถานที่ท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ปทุมธานี.
- ศรินันท์ พงษ์นรินทร์ และคณะ. 2559. แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. แหล่งข้อมูล: https://www.mba.kku.ac.th/journal/allimages/pdf/C8mzeR6yAG_14. ค้นเมื่อ 26 มีนาคม 2561.
- สมหลาย เสถียรธรรมวิทย์. 2554. ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อตลาดน้ำคลองลัดมะยมในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ปทุมธานี.
- สิริชญา วงษ์อาทิตย์, และยุพาวรรณ วรรณวานิชย์. 2559. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงไทยหาอดีตของนักท่องเที่ยวชาวไทย. น. 115-131. ใน: ประชุมวิชาการวิทยาลัยดุสิตธานี. ครั้งที่10 เรื่องการวิจัยเพื่อพัฒนา 2 มิถุนายน 2559. วิทยาลัยดุสิตธานี.
- สิริญา ขาดิเฝือก, และบุญญรัตน์ สัมพันธ์วัฒน์. 2562. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่ออุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา และอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. น. 134-153. ใน: ประชุมวิชาการวิทยาลัยดุสิตธานี. ครั้งที่10 เรื่องการวิจัยเพื่อพัฒนา 2 มิถุนายน 2559. วิทยาลัยดุสิตธานี.
- สุทิตา รัตนวิชา. 2555 การพัฒนาการท่องเที่ยวอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. แหล่งข้อมูล: <http://journal.human.cmu.ac.th/ojs/files/journals/1/articles/46/public/46-211-1-PB.pdf>. ค้นเมื่อ 26 มีนาคม 2561.
- Maslow, A.H. 1970. Motivation and Personanlity. New York: Harper & Row.
- Parasuraman, Zaithamal, and Berry. 1994. Reassessment of Expectations as a Comparison Standard in Measuring Service Quality. Journal of Marketing. 58: 24-111.